

УДК 37.796.071.4.001
DOI 10.32999/ksu2413-1865/2019-87-28

ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ТРЕНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІГРОВИХ ВИДАХ СПОРТУ

Сопотницька О.В., к. пед. н.,
викладач кафедри теоретичних основ і методики фізичного виховання
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Sopotnicka@rambler.ru

У статті нами виявлено і теоретично обґрунтовано педагогічні підходи до формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту. Визначено, що в структуру готовності до професійної діяльності студентів факультету фізичного виховання, які готуються до тренерської діяльності з ігрових видів спорту, входять компетентнісний, особистісно орієнтований, акмеологічний та діяльнісний підходи.

Ключові слова: *учитель фізичної культури, тренер в ігрових видах спорту, професійна діяльність, педагогічні підходи.*

В статье нами выявлены и теоретически обоснованы педагогические подходы к формированию готовности будущих учителей физической культуры к тренерской деятельности в игровых видах спорта. Определено, что в структуру готовности к профессиональной деятельности студентов факультета физического воспитания, которые готовятся к тренерской деятельности по игровым видам спорта, входят компетентностный, личностно ориентированный, акмеологический и деятельностный подходы.

Ключевые слова: *учитель физической культуры, тренер в игровых видах спорта, профессиональная деятельность, педагогические подходы.*

Sopotnytska O.V. PEDAGOGICAL APPROACHES TO FORMATING THE FUTURE OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE TO TRAINER ACTIVITIES IN GAMES OF SPORTS

In the article we have discovered and theoretically substantiated the pedagogical approaches of forming the readiness of future teachers of physical culture for coaching activities in the game of sports. It has been determined that pedagogical approaches play a central role in the training of future teachers of physical culture for coaching activities in gaming sports, which serve as a methodological basis for the research and direct the future specialist to realize a certain set of interrelated goals in their activity in accordance with the requirements of the educational paradigm. The main approaches include competent, personally oriented, acmeological and activity. The competency approach, which integrates educational, developmental and educational tasks of vocational training, is characterized. The analysis of the professional training of future teachers of physical culture on the basis of a personally oriented approach, which involves the creation of educational situations that lead to the formation of a positive I-concept of coaching activity in gaming sports. A person-centered approach implies the fullness of the training of weighty, professionally necessary for students, issues relating to sports games. We believe that the acmeological approach in the process of professional training of future teachers of physical culture to the coaching activity in the game of sports will help to provide the right conditions for the creative development of the personality of the future specialist. It is proved that the first priority of the activity approach is the joint activity of students and teachers. The prospects for improving the readiness of future teachers of physical culture for the coaching activity on playing sports are outlined on the basis of practical testing of the effectiveness of the selected pedagogical approaches and their systematic introduction into the educational process of professional training of future teachers of physical culture for coaching activity.

Key words: *teacher of physical culture, coach in kinds of sports, professional activity, pedagogical approaches.*

Постановка проблеми. До майбутніх учителів фізичної культури, які здійснюватимуть тренерську діяльність, висувають вимоги гармонійного поєднання освітніх, виховних та оздоровчих цілей із завданнями фізичного виховання і спорту. Активний розвиток спорту привів до різноманітності тренерських спеціалізацій, що зумовлює конкретну спрямованість трудової діяльності. Ігрові види спорту, зокрема волей-

бол, баскетбол, гандбол та футбол, найбільш популярні сьогодні в загальноосвітніх навчальних закладах і спортивних школах. Тому зростають вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів як тренерів з ігрових видів спорту, роль яких полягає не лише в досягненні в процесі тренування високих спортивних результатів, а й у розвитку у вихованців духовних та фізичних сил. Установлено, що професійна діяльність

тренера ввібрала характерні риси професії вчителя фізичної культури, однак має специфічні риси, характеризується особливостями форм взаємодії та нестандартністю методів спілкування і контактів тренера з командою і з кожним спортсменом, охоплює рухову активність, передбачає вміння виконувати фізичні вправи, а також низку прикладних умінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі всебічно висвітлено загальні аспекти підготовки майбутніх учителів фізичної культури (А. Воронов, М. Карченкова, А. Конох, О. Проніков, Л. Сущенко, О. Тимошенко, Б. Шиян та ін.), досліджено можливості компетентнісного підходу у формуванні професіоналізму вчителів фізичної культури (В. Зданюк, О. Онопрієнко, Н. Самсутіна, В. Троценко, Н. Фазлеев, А. Чепелюк та ін.), проаналізовані психолого-педагогічні підходи до формування готовності вчителів фізичної культури до різних видів професійної діяльності (К. Дроздова, Є. Жуковський, Р. Карпюк, М. Карченкова, О. Котова, Р. Маслюк та ін.). Упровадження інноваційних технологій у професійну підготовку вчителів фізичної культури розглядалися в працях Г. Генсерук, В. Іщука, Н. Москаленко, Г. Омеляненко, В. Папучі, О. Печка, О. Суровової, Б. Ференчука, І. Шеремет, М. Янової й ін.

Саме тренер є джерелом вагомих досягнень вихованців, тому сучасна система підготовки спортсменів висуває особливі вимоги до змістового наповнення освітнього процесу майбутніх тренерів, яке базується на ґрунтовних знаннях, які визначаються об'єктивними вимогами суспільства. Нормативно-правовими підставами, що визначають основні процесуальні параметри професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, є закони України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про фізичну культуру і спорт» (1993 р.), Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту (2004 р.), Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 рр. (2011 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. (2012 р.). У цих документах задекларовано головні правові та світоглядні засади підготовки нової генерації фахівців, які зможуть підняти фізичну культуру та спорт на високі щаблі розвитку.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні педагогічних підходів до формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту

Виклад основного матеріалу дослідження. Центральне місце в підготовці

майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту посідають педагогічні *підходи*, які, на думку науковців [8], є методологічною основою дослідження та спрямовують майбутнього фахівця на реалізацію у своїй діяльності певної сукупності взаємопов'язаних цілей відповідно до вимог освітньої парадигми. До основних підходів нами віднесено компетентнісний, особистісно орієнтований, акмеологічний та діяльнісний. Зупинимось на їх сутності та характеристичці.

У професійному зростанні майбутнього вчителя фізичної культури як тренера з ігрових видів спорту вагому роль відіграє *компетентнісний* підхід, адже саме компетентність є головним чинником професійної реалізації. Компетентнісний підхід, на думку О. Овчарук [9], сприяє підвищенню конкурентоспроможності майбутніх фахівців. Ми підтримуємо позицію Дж. Равена в тому, що професійне зростання фахівців можливе лише на основі компетентнісного підходу [12, с. 66]. Як уважають Г. Селевко [13] та Н. Ничкало [2, с. 97], цей підхід передбачає формування в майбутніх фахівців здатності відповідально виконувати обов'язки та знаходити рішення в нестандартних ситуаціях. На його основі пріоритети професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у ЗВО мають розставлятися в активному стимулюванні студентів до самоосвіти та впровадження інноваційних методик у навчальний процес. Професійний розвиток майбутнього фахівця з фізичної культури на основі компетентнісного підходу базується на формуванні професійних позицій та чіткому плануванні своєї професійної діяльності після закінчення навчання як тренера в ігрових видах спорту.

На нашу думку, компетентнісний підхід інтегрує навчальні, розвивальні та виховні завдання професійної підготовки. Кінцевий результат професійної підготовки студентів у ЗВО на основі цього підходу полягає у формуванні здатності навчатися та вдосконалюватися впродовж усього життя, саморозвиватися та творчо підходити до виконання своїх професійних обов'язків та завдань. Отже, вважаємо, що запровадження компетентнісного підходу у ЗВО сприятиме вдосконаленню прагнення студентів до автономної діяльності як тренера ще під час навчання.

На основі напрацювань О. Онищук [6] зазначимо, що логіка практичної діяльності для формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської праці в ігрових видах спорту передбачає насамперед ґрунтовний аналіз загаль-

ної професійної підготовки фахівців галузі знань 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» та конкретизацію практичних завдань для формування теоретичної бази знань майбутніх тренерів з ігрових видів спорту.

Обираючи *особистісно орієнтований* підхід, ми виходили з потенціалу особистісно орієнтованого навчання в процесі формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності. Науковці О. Васильєва [1] та І. Якиманська [14] акцентують увагу на тому, що цей підхід стимулює розвиток особистісного потенціалу студентів. Така позиція щодо можливостей особистісно орієнтованого підходу задекларована в роботі М. Левшина [7]. Автор переконаний у тому, що цей підхід зумовлений обґрунтованістю емпіричних і теоретичних передумов професіоналізму на основі індивідуальних особливостей. Проаналізувавши праці О. Пехоти [10], ми зробили висновок, що популярність особистісно орієнтованого підходу у ЗВО зумовлена тим, що цей підхід забезпечує максимально можливий кожному студентові розвиток через те, що він базується на виявленні індивідуальних особливостей студентів. Пріоритетним в умовах особистісно орієнтованого підходу є право кожного майбутнього фахівця обирати власний шлях професійного становлення та розвитку.

У нашому баченні особистісно орієнтований підхід розглядає студентів як самосвідомих суб'єктів навчальної взаємодії. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури на основі особистісно орієнтованого підходу передбачає створення навчальних ситуацій, які спонукають до формування позитивної Я-концепції тренерської діяльності в ігрових видах спорту. Цей підхід передбачає наповненість навчання вагомими професійно необхідними для студентів питаннями, які стосуються спортивних ігор.

Щоби максимально ефективно підготувати з майбутнього вчителя фізичної культури тренера-професіонала в ігрових видах спорту, ухвалено рішення впровадити в навчальний процес *акмеологічний підхід*. Насамперед ми виходили з позиції, яку задекларовано в публікації О. Дубасенюк [4] про те, що акмеологічний підхід синтезує у собі дослідницькі стратегії на основі: системного підходу до вивчення освітніх систем; цілісного підходу до вивчення особистості професіонала; теорії функціональних систем, системоутворюючим чинником у якій є кінцевий результат входження в нове середовище навчання

[4, с. 20]. Вагома роль акмеологічного підходу у формуванні професіоналізму фахівців задекларована в публікації С. Пальчевського [11], який аргументовано довів, що цей підхід спрямований на осмислений пошук ефективних шляхів організації навчально-виховної діяльності студентів, що передбачає досягнення максимально можливого рівня («акме») теоретичної та практичної досконалості під час здобуття освіти у ЗВО. Акмеологічний підхід, на думку С. Калаур [5], сприяє формуванню стратегії самореалізації, стає основним чинником, який супроводжує розвиток студентів під час навчання, допомагає у формуванні їхніх ціннісних орієнтацій та стратегічних напрямів удосконалення на особистісному та професійному рівнях, а також стимулює саморозвиток і самовдосконалення.

У дослідженнях С. Пальчевського виокремлено основні ознаки високоосвіченого професіонала, а саме: «компетентність і ерудованість; знання фундаментальних праць у різних галузях; умілість у використанні зарубіжних джерел і досвіду; самоосвіта, високий рівень розвитку рефлексії у діяльності, самоорганізація і самоконтроль» [11, с. 300].

Ми переконані в тому, що саме на такий високий рівень мають бути орієнтовані майбутні вчителі фізичної культури, які готуються виконувати тренерські обов'язки в ігрових видах спорту. Вважаємо, що акмеологічний підхід у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту допоможе забезпечити належні умови для творчого розвитку особистості майбутнього фахівця.

У практичному аспекті впровадження акмеологічного підходу має бути спрямоване на: вивчення мікроакме студентів для стимулювання досягнення особистісних вершин під час організації ними тренерської діяльності в ігрових видах спорту; оновлення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на основі цілісності й інтегративності; створення акмеологічного розвивального середовища, яке б стимулювало студентів на досягнення успіху в організації тренерської діяльності в ігрових видах спорту.

Обираючи *діяльнісний* підхід, було взято за основу той факт, що діяльність є сутністю процесу навчання, тоді як формування компетентного майбутнього фахівця – кінцевою метою всієї навчальної діяльності. Погоджуємося з думкою І. Дичківської [3] про те, що професійна підготовка відтворює структуру діяльності. Завдання викла-

дача полягає в тому, щоби навчити працювати чи виконувати дії й операції, за допомогою яких буде реалізовуватися в майбутньому професійна діяльність. Діяльнісний підхід передбачає цілісність особистісної позиції майбутнього вчителя фізичної культури щодо вибору оптимального способу реалізації тренерської діяльності. У процесі дослідження ми виходили з тих міркувань, що вся навчальна інформація, яку отримує студент, повинна виступати як активні засоби для оволодіння майбутньою професійною діяльністю.

У найбільш загальній площині зміст діяльнісного підходу під час формування готовності до тренерської діяльності в майбутніх учителів фізичної культури полягає в тому, що пріоритетною є спільна діяльність студентів та викладачів. Діяльнісний підхід передбачає впровадження тренінгової програми «Розвиток особистісних рис тренера в ігрових видах спорту»; розроблення авторських методичних матеріалів для вдосконалення процесу формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту під час викладання навчальних дисциплін циклу професійної і практичної підготовки («Спортивні ігри та методика їх викладання», «Загальна теорія підготовки спортсменів», «Теорія і методика викладання спортивних ігор», «Спортивно-педагогічне вдосконалення в обраному виді спорту»), варіативної частини циклу дисциплін самостійного вибору навчального закладу («Практикум зі спортивних ігор») та практику («Тренерська практика в ДЮСШ», «Педагогічна практика»).

Висновки з проведеного дослідження. Отже, на основі теоретико-експериментального дослідження нами виявлено і теоретично обґрунтовано педагогічні підходи до формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту. До основних підходів нами віднесено компетентнісний, особистісно орієнтований, акмеологічний та діяльнісний. Перспективи подальших наших досліджень будуть спрямовані в площину практичної перевірки ефективності обраних педагогічних підходів та їх системне впровадження в навчально-виховний процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильєва О. Особистісно зорієнтований підхід у навчанні. *Сучасна школа України. Шкільний світ*. 2011. № 2. С. 45–49.

2. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика : монографія / за ред. Н. Ничкало. Хмельницький : ТУП, 2002. 334 с.

3. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.

4. Дубасенюк О. Фундаментальна акмеологія: засади вдосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів. *Акмеологія в Україні : наукове видання*. 2010. № 1. С. 18–26.

5. Калаур С., Олексюк Н. Доцільність використання акмеологічного підходу для самореалізації майбутнього фахівця. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»* / за заг. ред. Є. Коваленко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. № 4. С. 83–86.

6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. *Бібліотека освітньої політики* / за заг. ред. О. Онищук. Київ : К. І. С., 2004. 112 с.

7. Левшин М. Інтегративно-синергетична модель проектування особистісно-орієнтованих технологій навчання і виховання. *Вища освіта України*. 2014. № 1. С. 36–40.

8. Ареф'єв Г., Єдинак Г. Навчальний посібник для студентів навчальних закладів II–IV рівнів акредитації. 2 вид. перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : Абетка НОВА, 2001. 384 с.

9. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. *Стратегія реформування освіти в Україні*. Київ : К. І. С., 2003. С. 13–29.

10. Пехота О. та ін. Освітні технології : навчально-методичний посібник / за заг. ред. О. Пехоти. Київ : А.С.К., 2001. 255 с.

11. Пальчевський С. Акмеологія : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Кондор, 2008. 398 с.

12. Равен Дж. Педагогическое тестирование: проблемы, заблуждения, перспективы. Пер. с англ. Москва : Когито-Центр, 1999. 144 с.

13. Селевко Г. Компетентности и их классификация. *Народное образование*. 2004. № 4. С. 138–143.

14. Якиманская И. Основы личностно ориентированного образования. Москва : Бином. Лаборатория знаний, 2010. 224 с.

REFERENCES:

1. Vasylieva O. (2011) Osobystisno zoriientovanyi pidkhid u navchanni. Suchasna shkola Ukrainy [Personally oriented approach to learning. Modern School of Ukraine]. *Shkilnyi svit* [School World]. № 2. S. 45–49. [in Ukrainian]

2. Derzhavni standarty profesiinoi osvity: teoriia i metodyka [State standards of vocational education: theory and methodology] : monohrafiia / za red. N. Nychkalo. Khmelnytskyi : TUP, 2002. 334 s. [in Ukrainian]

3. Dychkivska I. (2004) Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii [Innovative pedagogical technologies] : navchalnyi posibnyk. Kyiv : Akademvydav, 352 s. [in Ukrainian]

4. Dubaseniuk O. (2010) Fundamentalna akmeolohiia: zasady vdoskonalennia profesiino-pedahohichnoi pidhotovky maibutnih uchyteliv [Fundamental acmeology: principles of improvement of vocational and pedagogical training of future teachers]. *Akmeolohiia v Ukraini* [Acme-

ology in Ukraine] : naukove vydannia. № 1. S. 18–26. [in Ukrainian]

5. Kalaur S., Oleksiuk N. (2012) Dotsilnist vykorystannia akmeolohichnoho pidkhodu dlia samorealizatsii maibutnoho fakhivtsia [The expediency of using the acmeological approach for self-realization of the future specialist]. *Naukovi zapysky. Seriia «Psykhologo-pedahohichni nauky»* [Research Notes. Series “Psychology and Pedagogy Research”] / za zah. red. Ye. Kovalenko. Nizhyn : NDU im. M. Hoholia, № 4. S. 83–86. [in Ukrainian]

6. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovi dosvid ta ukraïnski perspektyvy. Biblioteka osvitoï polityky [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives. Library of educational policy] / za zah. red. O. Onyshchuk. Kyiv : K. I. S., 2004. 112 s. [in Ukrainian]

7. Levshyn M. (2014) Intehratyvno-synerhetychna model proektuvannia osobystisno-orïentovanykh tekhnolohii navchannia i vykhovannia [Integrative-synergetic model of designing person-oriented technologies of education and upbringing]. *Vyshcha osvita Ukrainy* [Higher Education of Ukraine]. № 1. S. 36–40. [in Ukrainian]

8. Ariefiev H., Yedynak H. (2001) Navchalnyi posibnyk dlia studentiv navchalnykh zakladiv II–IV rivniv akredytatsii [A study guide for students of educational

institutions of II–IV accreditation levels]. 2 vyd. pererob. i dop. Kamianets-Podilskyi : Abetka NOVA, 384 s. [in Ukrainian]

9. Ovcharuk O. (2003) Kompetentnosti yak kliuch do onovlennia zmistu osvity [Competence as a key to updating the content of education]. *Stratehiia reformuvannia osvity v Ukraini* [Education Reform Strategy in Ukraine]. Kyiv : K. I. S., S. 13–29. [in Ukrainian]

10. Piekhota O. ta in. (2001) Osvitni tekhnolohii [Educational technologies] : navchalno-metodychni posibnyk / za zah. red. O. Piekhoty. Kyiv : A.S.K., 255 s. [in Ukrainian]

11. Palchevskyi S. (2008) Akmeolohiia [Acmeology] : navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv. Kyiv : Kondor, 398 s. [in Ukrainian]

12. Raven Dzh. (1999) Pedagogicheskoe testirovanie: problemy, zabluzhdenija, perspektivy [Pedagogical testing: problems, errors, perspectives]. Per. s angl. Moskva : Kogito-Centr, 144 s. [in Russian]

13. Selevko G. (2004) Kompetentnosti i ih klassifikaciia [Competences and their classification]. *Narodnoe obrazovanie*. [Public Education]. № 4. S. 138–143. [in Russian]

14. Jakimanskaja I. (2010) Osnovy lichnostno orïentirovannogo obrazovanija [Fundamentals of personality-oriented education]. Moskva : Binom. Laboratorija znanij, 224 s. [in Russian]